

## De vroege romans



# Jan Wolkers

**De vroege romans**

ISBN 978-90-896-8390-8

ISBN 978-94-023-2761-8 (e-book)

NUR 301

Omslagontwerp: Bloemendaal & Dekkers

Auteursfoto: © Steye Raviez

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2025 erven Jan Wolkers, Pomona, Texel, en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

*Kort Amerikaans* © 1962 Jan Wolkers, Pomona, Texel

Eerste druk 1962, zesenvijftigste druk 2022

*Een roos van vlees* © 1963 Jan Wolkers, Pomona, Texel

Eerste druk 1963, zesendertigste druk 2005

*Terug naar Oegstgeest* © 1965 Jan Wolkers, Pomona, Texel

Eerste druk 1965, tweeënveertigste druk 2024

*Horrible tango* © 1967 Jan Wolkers, Pomona, Texel

Eerste druk 1967, vijftiende druk 2008

*Turks fruit* © 1969 Jan Wolkers, Pomona, Texel

Eerste druk 1969, zevenenzestigste druk 2025

*De walgvogel* © 1974 Jan Wolkers, Pomona, Texel

Eerste druk 1974, zevende druk 2008

*De kus* © 1977 Jan Wolkers, Pomona, Texel

Eerste druk 1977, twaalfde druk 2011

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

# Inhoud

Kort Amerikaans 7

\*

Een roos van vlees 123

\*

Terug naar Oegstgeest 233

\*

Horrible tango 357

\*

Turks fruit 427

\*

De walgvogel 527

\*

De kus 787



# **Kort Amerikaans**

*There is no trap so deadly as the trap you set for yourself*

– Raymond Chandler, *The Long Goodbye*

\*

Voor Karina & Rosita

‘Hartstikke naakt, alleen zo’n klein dingetje hier,’ zei Peter en klopte genotzuchtig op zijn kruis.

Eric keek omhoog naar het bioscoopdoek dat aan de overkant van de Breestraat boven de ingang van Trianon hing. Er stond een vrouw op die op het eerste gezicht naakt leek. Het was of haar schaamhaar met veters op z’n plaats werd gehouden als een valse baard. De borsten waren, met de tepels als vlezige stampers, van bloembladen voorzien. Sidderende bliksem-schichtjes schoten vanuit haar navel over haar buik. Radiogolven, bestemd om door iedere mannelijke antenne te worden opgevangen. Triomfantelijk hield ze een boa constrictor met beide handen boven haar hoofd.

‘Ze heeft een diamant in haar navel,’ vervolgde Peter. ‘Die beweegt en schittert als ze danst. Je weet niet wat je ziet.’

‘Wanneer ben je er dan heen geweest,’ vroeg Eric afwezig.

‘Gisteravond. Ik ga er nog een keer heen. En daarna misschien nog wel eens.’

‘Vuilak!’

‘Lekker toch, zo’n vrouw die niet bang is om een slangetje ter hand te nemen.’ Ze lachten en bleven staan voor de ingang van het postkantoor.

‘Ik moet een brief aan mijn broer op de bus doen,’ zei Eric. ‘Even een paar postzegels halen.’

Behendig manœuvrerend met zijn map met tekeningen, waarmee hij op weg was naar de schilderacademie, schoof hij de draaideur binnen. In het glas dat vet was van de afdrukken van handen zag hij het bioscoopdoek weerspiegeld. De naakte danseres in de groene schaduw van een dreigend mannenhoofd. De titel die, in spiegelschrift, in Grieks vertaald leek.

MAPIKA RÖKK IN KORTA TERRA

In het postkantoor zaten alleen wat oude mannen op de banken aan de kant te suffen en te slapen. Eric liep naar een loket maar er zat niemand achter. Ook de andere loketten waren verlaten.

‘Worden er hier nog postzegels verkocht,’ riep hij ongeduldig.

Hij stak zijn hoofd door het loket en zag dat het personeel op stoelen was gaan staan en door de hoge ramen naar buiten keek.

‘Dat die stommelingen nog op straat komen,’ zei een meisje.

‘Waarom blijven ze niet zitten waar ze zitten,’ zei een kalende oudere man in een grijze stofjas. ‘Ze vragen er toch om.’

Snel liep Eric naar de draaideur. Tussen de harige borstel en de deurpost kon hij naar buiten kijken zonder gezien te worden. Er kwamen Duitse soldaten voorbij met het geweer onder de arm. Als jagers in een bietenveld liepen ze, langzaam en aandachtig, en staarden voor zich op de grond alsof er elk ogenblik een patrijs of fazant uit de straatstenen op zou kunnen fladderen. Ineens boog er een zich voorover en staarde gespannen naar de straat. Toen schraapte hij met de binnenkant van de zool van zijn laars over de grond. Hij riep iets en wenkte. Er kwamen vier soldaten om hem heen staan. Hij wees over de grond alsof daar een spoor liep. Daarna liepen ze met gebogen hoofd naar de overkant. Eric zag dat de onderkant van de geweerkolven, die eerst halfverscholen onder de oksel waren geweest, bij allen tegelijk, als op commando, naar de elleboog zakten. Aan de rand van het trottoir voor de hal van de bioscoop bleven ze staan. Toen gingen twee soldaten naar rechts en twee naar links. De bioscoop was gesloten, de hal verlaten.

Voor de kassa stond een manshoog bord waarop de aanvangstijden van de voorstellingen en krantenknipsels achter glas zaten. De soldaat die in het midden was blijven staan liep er voorzichtig heen. Toen sprong hij naar voren en sloeg met de kolf van zijn geweer tegen de zijkant van het bord. Met een luide klap en gerinkel van glas viel het opzij. Op de grond zat een man met zijn rug naar de straat. Het leek wel of hij daar op zijn knieën zat te bidden. De soldaat duwde de loop van het geweer tegen zijn schouder. De man stak zijn handen omhoog en kwam moeizaam overeind. Voor de soldaat strompelde hij de hal uit. Halverwege zijn dijbeen zat een grote rode vlek in zijn broek. De andere soldaten betastten en beklopten hem en voelden in zijn zakken. Toen trokken ze zijn armen omlaag, grepen hem bij zijn polsen en sleurden hem mee.

‘Die stumper,’ hoorde Eric iemand bij het raam zeggen.

‘Moet je eens kijken hoe ze hem die auto in trappen.’

‘Ze hebben er weer heel wat. Je zoon zal er maar bij zijn.’

Met schrik dacht Eric aan Peter die voor het postkantoor was blijven wachten. Had hij ze aan zien komen en kunnen ontsnappen? Het leek bijna niet mogelijk, het was allemaal zo razendsnel gegaan. Hij durfde niet naar de andere kant van de deur te gaan om de straat verder in te kijken. Langzaam liep hij terug naar de loketten.

‘Hebben ze ook een jongen met een lange regenjas te pakken,’ riep hij.

Verschrikt keken ze om alsof het gevaar van buiten tot voor de balie was doorgedrongen. De oudere man in de grijze stofjas stapte stijf van de stoel en kwam naar het loket.

‘Een jongen van mijn leeftijd,’ zei Eric. ‘In een lange regenjas.’

‘Ook soms met zo’n mooie bos haar,’ zei de man misprijzend.

Eric keek hem fel aan en veegde de haarlok van zijn voorhoofd over het litteken op zijn linkerslaap.

‘Nee, met een kale kop,’ zei hij.

‘Die overvalwagen zat al vol,’ zei het meisje. ‘Ze hebben er hier alleen een uit de bioscoop gehaald. Die was behoorlijk toegetakeld.’

‘Die was het niet.’

‘Hoe ben je in jezusnaam hier binnengekomen,’ vroeg de man terwijl hij op de kruk achter het loket schoof en werktuiglijk zijn mappen met postzegels opensloeg.

‘Ik was net binnen toen ze kwamen,’ antwoordde Eric.

‘Ze hadden godverdomme wel achter je aan kunnen komen. Dan hadden we hier ook dat gelazer gehad. Waarom blijven jullie niet binnen.’

‘Tien grijze met het waterpaard,’ zei Eric en haalde de brief aan zijn broer uit zijn binnenzak.

‘Jij bent ook een ijskouwe,’ zei de man.

Onwillig scheurde hij een strook postzegels af en schoof die over de balie naar Eric. Zonder naar de man te kijken plakte hij vijf postzegels op de brief en liet de andere in zijn tekeningenmap glijden.

De straat lag verlaten als na een noodweer. De soldaten waren verdwenen. Eric liep naar de plaats waar de soldaat had gebukt. Er lag bloed op de grond. Druppels bloed die een spoor vormden naar de bioscoop. Hij volgde het tot aan de hal en sloeg toen links van de bioscoop de steeg in.

Ik moet straks naar de ouders van Peter toe, dacht hij. Maar misschien had hij ze zien aankomen, die moffen. Misschien was het ze alleen maar om die ene man te doen. Maar dan zou hij toch naar de schilderacademie zijn gegaan.

Halverwege de Pieterskerkgracht bleef hij staan en keek naar de gevel van de schilderacademie aan de overkant. Vlak onder de dakgoot zaten twee gevelstenen waarop, tegen een fluweelzachte achtergrond, in gouden kapitalen stond RUST BAART LUST en LUST MET GOD IS RUST. Langzaam slenterde hij de straat over. Links van de groene deur zat een bord: Tekenen Schilderacademie ARS AEMULA NATURAE. Hij zocht naar een bel maar kon die nergens ontdekken. Toen sloeg hij een paar keer met zijn vuist op de deur die onder de slagen meegaf. Hij duwde hem open en liep een ruime marmeren hal in waar vijf deuren op uitkwamen, vier geelgeokerde, rechts twee en links twee, en een groene deur vóór hem tussen twee boogramen waardoor een kil licht naar binnen viel. Hij keek naar de plaquette die boven de deur zat en waarop in verzonken gouden letters stond *Gesticht door Jan Kneppelhout*.

Plotseling zag hij dat een van de deuren links open was gegaan. Uit de donkere streep keek iemand naar hem. Toen hij op de deur afliep zwaaide

die open en een grote man in een witte jas met een flambard op stond in de deuropening. Hij leek op de oom van Benito uit het geïllustreerde album *Benito de jonge zwerfver* die op de plaatjes eruitzag of hij pas gehuild had, zo rood was zijn gezicht geaquarelleerd.

‘Hebt u geklopt,’ vroeg de man somber.

‘Op de buitendeur,’ zei Eric. ‘Maar er werd niet opengedaan, toen ben ik maar naar binnen gegaan. Ik wilde hier komen schilderen. Naakt als het kan.’

‘Naakt... kom jij maar gekleed hoor,’ zei hij luid lachend en liet een onverwoestbaar vals gebit achter zijn brede slappe lippen heen en weer kletteren. ‘Ik weet wel wat de bedoeling is,’ vervolgde hij. ‘Maar naakt, dat is moeilijk. Dat wordt gewoon te duur. Er werkt hier nog maar één leerling, een beetje zonderlinge man. Die moet niks van naakte vrouwen hebben, volgens mij. Trouwens, de modellen zijn allemaal zo mager als de pest geworden. Ze schamen zich om zich uit te kleden. Kan je zelf geen vriendin meebrengen die niet te bleu is uitgevallen?’

‘Ik heb wel een vriendin,’ zei Eric. ‘Maar die zit onder de korsten. Haar huid is bedekt met broodschurft. Die kleedt zich niet uit waar anderen bij zijn. Ze doet het niet eens voor mij.’

‘Dat is dan misschien maar beter ook.’

Ineens keek hij Eric doordringend aan.

‘Hoe oud ben je eigenlijk?’

‘In oktober word ik negentien.’

‘Moet je niet in Duitsland werken?’

‘Ik ben ondergedoken voor de arbeidsdienst. Ik zit hier op een zolderkamer in de stad.’

Hij schrok van die bekentenis, maar toen hij naar de man keek, dacht hij dat iemand met een flambard op en een met verf besmeurde witte jas aan geen verrader kon zijn.

‘Mijn moeder komt iedere dag met de tram een pannetje eten brengen,’ vervolgde hij.

‘Dat is een riskante onderneming,’ zei de man, terwijl hij zijn lippen naar voren tuitte, zodat zijn mond op de aars van een groot zoogdier ging lijken. ‘Maar laat ik me eerst eens voorstellen. Van Grouw.’

Hij stak een grote hand uit die toen Eric er zijn smalle witte hand in legde nog roder leek dan zijn gezicht. Er groeiden zwarte haren op die aan de punten ombogen als insectenpoten.

‘Eric van Poelgeest,’ zei Eric.

‘Je wilt hier dus de hele dag komen schilderen.’

‘Alleen ’s middags. ’s Morgens werk ik. Dan schilder ik lampenkappen.’

‘Lampenkappen,’ zei Van Grouw verwonderd.

‘Met zeventiende-eeuwse zeeslagen. Er is erg veel vraag naar. De men-

sen gaan zich steeds meer voor ons roemrijk verleden interesseren. Er is trouwens niet veel anders meer te koop.’

Van Grouw haalde zijn schouders op, stak zijn arm naar voren zodat uit de mouw van zijn witte jas een ook al harige pols tevoorschijn kwam en keek op zijn horloge.

‘Ik heb nu geen tijd meer om je de academie te laten zien. Wat mij betreft kan je morgen meteen beginnen. Als ik er niet ben ga je door deze deur.’

Hij liep naar de groene deur en opende die. Eric kwam naast hem staan en keek een binnenplaats op die bestraat was met gele stenen waartussen giftig groen mos groeide. Een grote vlierstruik hield de atmosfeer er vochtig.

‘Die deur ga je door,’ vervolgde Van Grouw terwijl hij op een wrakke deur wees in het gebouw dat de binnenplaats begrensd. ‘Je ziet dan een trap, die ga je op. Dan kom je vanzelf in het leerlingenatelier.’

Hij sloot de deur, legde zijn hand vertrouwelijk op Eric zijn schouder en liep met hem naar de buitendeur.

‘Het is wel heel wat om nu met schilderen te beginnen. Zo’n vrolijke tijd is het niet.’

‘Nu ik uit huis ben heb ik eindelijk de kans. Ze zijn gereformeerd thuis.’

‘Ja, dat is nou niet direct een milieu waarin je er maar op los kan gaan schilderen.’

‘Bidt en werkt is ons devies,’ zei Eric met een wrange lach.

‘Je hoeft geen materiaal mee te brengen, er is hier volop. Een eenvoudig stillevens, dat is het beste om mee te beginnen.’ Hij keek naar de tekenmap van Eric en vroeg: ‘Heb je werk bij je?’

Eric knikte en gaf hem de map. Van Grouw opende hem en toen viel de strook postzegels op de grond. Hij raapte ze op en bekeek ze even.

‘Het waterpaard,’ zei hij. ‘Een Germaans symbool. Dat vreemde wezen scheen de mensenvroeger hun dood aan te zeggen. Een mooie zegel.’

Hij stopte de postzegels in de map en bladerde door de tekeningen. Iedere keer als hij tussen de landschappen een zelfportret tegenkwam keek hij Eric even onderzoekend aan.

Zou hij het litteken missen, dacht Eric.

‘Een somber pakket,’ zei Van Grouw met een lichte spot in zijn stem. ‘Een beetje wild, maar ik zie wel perspectief.’

## 2

‘Paul... Paul!’ Omdat de jonkheer een afstammeling was van Franse adel, riep mevrouw zijn naam onder aan de trap alsof er iemand uit Warschau in huis woonde.

Jonkheer d'Ailleurs legde zijn penseel neer, ervoor zorgend dat de haren met verf buiten het bureaublad staken. Hij was een kleine man van rond de zestig. Zijn gezicht was ongezonder bleekroze en doorgroefd met horizontale rimpels, als een stuk kalfsvlees waar de slager de snijrichting op heeft aangegeven.

Moeizaam schoof hij achter het bakbeest van een bureau vandaan en kwam, voor hij de deur uitging, even naast Eric staan die gebogen over de lichtbak bezig was het losbranden der kanonnen tijdens de vierdaagse zeeslag met Oost-Indische inkt van een reproductie op calqueerpapier over te trekken.

'Dat is weer niks, dat is gewoonweg afschuwelijk,' zei hij met zijn pedante castratenstem en trok van afgrijzen zijn haarloze wenkbrouwen op. 'Het is niet alleen afschuwelijk, het is zelfs afstotend zou ik willen zeggen. Maar dat is kruitdamp, dat zie je toch. Dat moet fijntjes gebeuren. Je moet zo nu en dan de contour onderbreken, dat suggereert. Nu lijkt het wel of die rookwolken met dikke, zwarte touwen bij elkaar worden gehouden. Hoe jij ooit schilder moet worden,' prevelde hij met zijn kleurloze lippen en liep hoofdschuddend de kamer uit.

Eric was blij dat hij de zure lucht niet meer rook die bijna zichtbaar als damp uit zijn pak opsteeg.

'Laat hij het zelf maar eens proberen,' zei hij tegen Elly, een blond joods meisje dat aan een tekentafel voor het raam met haar rug naar hem toe zat. 'Maar wat doet die Rembrandt van het schemeruur. Hij bekliedt onze tekeningen met de meest afschuwelijke kleuren. Gewoon goor tabakssap. In die verfdoo's van hem zit verdomme toch ook kobaltblauw en cadmiumrood.'

'Hij stopt die penselen van hem in zijn stinkende pijpen,' zei Elly lachend. Ze stond op en liep achter het bureau. 'Moet je zo'n zee eens zien. Niet te geloven!'

Eric kwam naast haar staan en legde zijn arm om haar middel.

'Dat is toch boerenkool die een dag heeft staan koken. Geen wonder dat er op die schepen zo moedig wordt gevochten. Als je verliest kielhalen ze je in die rommel van hem.'

'Ik moet er niet aan denken. Je zakt er niet eens in weg.'

'Over de golven lopen zoals Petrus is op zo'n zee een koud kunstje. Je krijgt alleen maar natte voetsoorten.'

Onder het praten had hij voorzichtig het truitje uit haar rok getrokken en ging met zijn hand door de opening naar binnen. Hij nam een stuk van haar kamizootje tussen zijn vingers en wreef er zachtjes mee over haar rug.

'Moet dat nou,' vroeg Elly.

'Dat is toch fijn zo over je rug gewreven te worden.'

‘Als Clark Gable het zou doen... En je hebt zelf zo’n aardig meisje. Of wil je me soms wijsmaken dat het je zuster is die op je stond te wachten.’

‘Ze is pas zeventien. Dat is niet veel beter. Zoenen en wat tegen elkaar wrijven in een portiek. Daar blijft het bij. Jij zou me wel wat kunnen leren.’

‘Ja zeg, ik ga geen liefdeslessen geven,’ zei ze kattig.

‘Dan zal ik je moeten dwingen,’ zei hij grijnzend. ‘Ik kan je laten doen wat ik wil. Dansen als Salome. Naakt, met het afgeslagen hoofd van de jonkheer op een zilveren schaal.’

‘Jij mij dwingen,’ zei Elly en schokte uitdagend met haar billen naar achteren.

Eric ging met zijn hand naar haar warme vochtige oksel. Ze drukte haar arm niet tegen haar lichaam. Ineens trok hij de onderrand van haar borstenhouder naar voren zodat de borst eruit viel als een pudding uit de vorm. Met zijn vingertoppen wreef hij de tepel hard en kneep er zachtjes met zijn nagels in.

‘Ik kan dreigen dat ik je aangeef als je niet alles doet wat ik zeg.’

‘Dan ben je er zelf ook bij,’ zei Elly kil en draaide zich om zodat de borst uit zijn hand schoot.

Eric haalde zijn hand uit haar truitje en rook eraan.

‘Nou zeker gaan beweren dat ik stink.’

‘Je ruikt lekker. Naar de zomer en al die rotzooi. Echte zeep. Ik zal me wel met kleizeep wassen.’

‘Daarom heb je natuurlijk zo’n grauwe kop,’ zei Elly spottend.

Eric liep naar het raam en staarde geleund op de vensterbank naar buiten. Voor de Ortskommandantur stopte een legerkleurige auto. De chauffeur stapte snel uit, liep om en hield het portier open voor een hoge officier.

‘Weet je dat Peter opgepakt is,’ zei hij.

‘Die blonde jongen die je gisteren kwam afhalen?’

‘Nog geen halfuur daarna. Gisteravond ben ik bij zijn ouders geweest. Hij moet loopgraven maken in Katwijk. Ze hebben kleren bij hem thuis opgehaald. Ik ben zelf ternauwernood ontsnapt. Hij stond op me te wachten voor het postkantoor toen er een razzia was. Als ik geen postzegels had moeten hebben was ik er ook bij geweest.’

‘Jullie doen verdomme maar net of er niks aan de hand is.’

De trap kraakte. Eric liep bij het raam vandaan en Elly schoof achter de tekentafel.

‘Hij probeert ons steeds te betrappen,’ zei ze.

‘Hij denkt zeker dat we hier even op de mat gaan liggen. Probeert hij je nooit te verleiden,’ vroeg Eric, terwijl hij met een doekje de door de warmte van de lichtbak dik geworden inkt van zijn pen veegde.

‘Zo af en toe. Het is eigenlijk een beetje zielig.’

‘Als je ’s middags alleen met hem bent?’

‘Ben je gek! Er mag geen werktijd verloren gaan.’

‘Niet in de baas zijn tijd.’

‘De vrouw gaat het weekeinde naar de kleinkinderen, zegt hij dan. Als de tijden niet zo bar en boos waren zouden we samen de bloemetjes eens buiten gaan zetten. Van plezier wrijft hij dan in zijn kleine handjes alsof het allemaal maar een grapje is. Maar hij komt dan wel aan mijn kamerdeur kloppen of ik nog wat kom drinken voor het slapen gaan. Maar ik heb altijd je-weet-wel.’

‘Hij houdt het nogal uit achter die deur.’

Geruisloos liep Eric naar de deur en trok die met een ruk open. Jonkheer d’Ailleurs stond er gebogen achter, met zijn hoofd op sleutelgathoogte. Hij bukte zich en trok het kleedje recht.

‘Wie hier toch altijd over de kleedjes struikelt zonder ze weer recht te leggen,’ mompelde hij. Toen keek hij verwonderd naar Eric omhoog alsof hij nu pas zag dat de deur open was. ‘Moet je erdoor,’ vroeg hij en kwam overeind. ‘Het is tijd,’ zei Eric.

Hij liep naar de lichtbak en knipte die uit.

‘Vergeet dat vod niet,’ zei d’Ailleurs terwijl hij met een vies gezicht op Erics bontjasje wees dat over een stoel hing.

‘Nee, zeker niet,’ zei Eric.

Hij schoot zijn bontjasje aan, groette en ging schel fluitend de trap af.

Buiten rook hij de floxen die in de voortuin bloeiden. Hij stak de straat over en ging tussen de platanen lopen die in een dubbele rij op de begraste strook in het midden van de weg stonden. Hij keek naar het standbeeld van Boerhaave dat aan het begin van de laan boven een donkergroene golving van evergreens uitrees. Eric moest ineens denken aan de ansichtkaart die oom Leo vlak voor de oorlog uit Parijs gestuurd had. Er stond ook een donker silhouet op van een standbeeld van een man met een mantel breed om zijn schouders geslagen.

Volgend jaar is alles voorbij, dacht hij, dan loop ik over die boulevard. Het kan niet lang meer duren. Dit wordt de laatste oorlogswinter.

Hij keek op de torenklok van het academisch ziekenhuis. Vijf over één. Linksaf sloeg hij de Rijsburgerweg op. Toen hij vlak bij de spoorbomen was gingen ze naar beneden. Een man rende naar het midden van de weg en schoof met gebogen hoofd onder de slagboom door. Aan de andere kant van de rails sprong hij kwiek over de gesloten boom. Eric stak de weg over en ging de houten spoorbrug op. Op de brug boven de rails bleef hij staan. Door de ruimte tussen de planken kon hij het roestige grind tussen de bielsen zien liggen. Hij keek over het hek of de trein er al aankwam. De rails lagen witglimmend in de zon, schoten de weilanden buiten de stad in tot waar ze in het donker van een tunnel bij elkaar werden geknepen, als een hand die een bos spaghetti omklemmt. Er kwam een witte wolk aan, die

groter werd en langer en in het zonlicht blauw en oranje. Eric was ineens in een wolk van stoom gehuld.

Een paar seconden kan niemand me zien, dacht hij. De perfecte onderduiker.

### 3

Voor de academie was de hitte benauwend, maar op de binnenplaats was het zo kil dat er een seizoen verstreken leek in de paar seconden die Eric erover gedaan had om de marmeren hal door te lopen. Het was er slibberig als kleigrond in november. Hij moest voorzichtig lopen om niet op het mos uit te glijden. In de rechtermuur van de binnenplaats zaten drie grote ramen waarachter rijen invalidenwagens stonden.

Het materiaaldepot van het Groene Kruis, dacht Eric. Hij had het bordje ervan op de gevel van het gebouw naast de academie zien zitten.

Hij liep naar de deur die Van Grouw hem de vorige dag gewezen had en ging naar binnen. Door het ronde raam boven de deur viel een koel helder licht het trappenhuis in. Hij ging de eikenhouten trap op, die naar links boog en op een gang uitkwam. In de muur zat een raam waardoor Eric van boven af de binnenplaats in keek. In het Groene Kruisdepot liep een oude man stijf heen en weer door de paden die tussen de invalidenwagens uitgespaard waren. Met een wrokkige beweging duwde hij een wagen die scheef stond recht en liep toen naar het raam. Hij zakte een beetje door zijn knieën, schudde met zijn onderlijf, gaf een lichaamsdeel dat beknelde zat meer bewegingsvrijheid en keek omhoog of hij bij die intieme handeling niet bespied werd. Toen hij Eric voor het raam zag staan fronste hij misprijzend en wantrouwend zijn wenkbrauwen, zodat er boven zijn neuswortel een diepe groef ontstond. Eric knikte plechtig, maar de oude man balde zijn vuist, deed moeite die omhoog te steken, maar liet zijn arm met een jichtige beweging weer langs zijn lichaam zakken en liep van het raam weg.

Eric liep door en opende de deur aan het eind van de gang en stond in een ruim lokaal met een zoldering met dikke balken. In de linkermuur zaten drie grote ramen, maar de overvloed van licht die daardoor naar binnen kwam kon de schemer die tussen de balken hing niet verdrijven, zodat de diepe ruimte een geheimzinnige indruk wekte. In de muur tegenover de deur zaten drie kasten. De deur van de middelste stond open. Op de planken stonden attributen voor stilleven. Een rij schedels, waarvan sommige blinkend wit, aardewerk, door stof en mot misvormde opgezette vogels, oude in leer en perkament gebonden boeken, waarvan de titel soms met inkt die verbleekt was achter op de banden was geschreven: *Godtvrugtige*

*betragting over Christi Wonderwerken* door Rumoldus Rombouts, *Nederduitsche Spreekwoorden, opgehelderd tot grondig verstand der Vaderlandsche Moedertaal* door Carolus Tuinman.

Tegen de achterwand stonden schildersezels bij elkaar geschoven. Alleen in het midden van het leerlingenatelier stond een ezel met een doek erop. Eric liep erheen maar nog voor hij de voorstelling op het doek gezien had, zag hij het stilleven met de witte schedel, de blauwe fles en de viool. Het stond opgesteld op een groot tekenbord dat op een kist was gelegd, vlak naast de deur waardoor hij was binnengekomen. De viool stond schuin omhoog tegen de muur, achter de schedel. De fles stond naast de schedel aan de raamkant. Er viel licht door dat een blauwe vlek veroorzaakte op de linkerslaap van de schedel. Toen keek hij naar het schilderij. Hij deed een stap achteruit en hield zijn adem in. De kleuren van het stilleven waren met grote nauwkeurigheid weergegeven, maar het licht dat door de fles op de zijkant van de schedel viel was paarsbruin geschilderd.

Ik verkeer in gevaar, dacht Eric. De man die dit heeft geschilderd moet geweten hebben dat ik hier zou komen. Van Grouw kon dit niet geschilderd hebben. Die ging niet in het leerlingenatelier staan werken. Maar hij had misschien tegen die zonderlinge schilder gezegd dat er een nieuwe leerling zou komen. Je herkent hem zo, want hij heeft een groot litteken op zijn kop. Precies op de plaats waar dat blauwe licht op die schedel valt. Alleen is het niet blauw. Dat zou hij wel willen. Het is afschuwelijk paarsbruin. Hij had een penseel gepakt, wat verf op het palet gemengd en over het blauw op de schedel gestreken. Belachelijk om te denken. Van Grouw ging geen schilderij verpesten om hem te beschrijven. Toch moest er meer achter zitten. Want hoe kon die schilder ertoe gekomen zijn zo'n rotkleur te gebruiken voor die blauwe weerschijn terwijl hij de kleuren verder natuurgetrouw weergegeven had.

Hij deed een paar stappen naar voren en boog zijn hoofd tot vlak voor het doek. Hij zag dat onder het paarsbruin de oorspronkelijke blauwe kleur zat en dat het schilderij droog was op de verf aan de zijkant van de schedel na.

Hij pakte het penseel dat voor het doek op de ezel lag en streek ermee over zijn wijsvinger. Toen liep hij naar het fonteintje in de linkerhoek van het atelier. Hij drukte zijn gezicht bijna tegen de spiegel erboven en hield zijn wijsvinger tegen zijn slaap.

Precies dezelfde kleur, dacht hij. Het is of die verf op mijn kop zit en het afgegeven heeft aan mijn vinger.

Hij veegde verf op het glas op de plaats waar het litteken weerspiegelde. Je zag het niet.

Misschien is het een flauwe grap, dacht hij. Is het op die schedel ge-

smeerd terwijl ik naar boven kwam. Misschien heeft die schilder me vanuit een raam over de binnenplaats zien aankomen. Het litteken zat aan die kant. Van boven af moet het te zien zijn geweest.

Eric draaide zich om en keek naar de muren en het plafond. Maar er waren zoveel gaten en barsten dat hij wel vanuit honderd verschillende plaatsen beloerd zou kunnen worden. Hij liep naar de deur tussen het fonteintje en de kasten. Op ooghoogte was een kaartje geprikt. VAN GROUW – KUNSTSCHILDER. Hij klopte op de deur en bleef een poos aandachtig staan luisteren. Toen drukte hij de deurknop naar beneden en duwde, maar de deur gaf niet mee. Er zat geen beweging in. Het leek wel of er aan de binnenkant grendels op geschoven waren.

Hij liep naar de dichtstbijzijnde kast en trok die open. Tegen de achterwand zat een kapstok. Aan een van de haken hing een grijze stofjas. In een hoek stond een antiek geweer met de loop op de grond. De kolf was ingelegd met sierlijk gegraveerde metalen platen. Eric pakte het geweer, hing het aan de riem over zijn schouder en liep naar de spiegel. Sombere en fanatiek keek hij naar zichzelf.

‘De opstand grijpt als een laaiend vuur om zich heen,’ mompelde hij. ‘Gewapende burgers hebben de belangrijkste gebouwen in handen weten te krijgen. De vijand heeft zich op stellingen rond de stad teruggetrokken. Onder de bezielende leiding van Eric van Poelgeest, die ondanks een ernstige verwonding aan de linkerslaap het leeuwendeel in het verdrijven van de vijand heeft gehad, zal men de strijd voortzetten tot het bittere einde. Overwinnen of sterven is het devies van deze onverzettelijke held.’

Hij bleef zichzelf een poos ernstig aankijken, toen zette hij het geweer terug en keek in de achterste kast. Maar hierin stonden, net als in de middelste, voorwerpen voor stilleven.

Toch moet ik alles onderzoeken, er kunnen hier geheime ruimten zijn, dacht hij.

Hij liep het atelier uit de gang in. Tegenover het raam waardoor hij naar de oude man gekeken had zat een deur. Hij deed hem open en kwam in een bergruimte. Er stonden gipsafgietsels onder een grauwe paardendecken van stof en in een hoek hing een skelet lossig aan een standaard. Overal op de grond lagen beschilderde stukken linnen die in woede van de spie ramen leken gerukt. Alsof de grond vol lag met verwrongen aardewerk, mislukte groente en appels die niet rond hadden willen worden.

Ineens zag Eric dat het berghok geen plafond had, dat de ruimte zich daarboven voortzette. Dat het ijle licht uit een vervuild schuin dakraam naar binnen viel. Hij liep naar een ladder die tegen de achtermuur stond en klom omhoog. Toen zijn hoofd boven de muur uit kwam zag hij een zolder die zo uitgestrekt was dat het leek of hij zich naar alle kanten tot de horizon voortzette. Toen zijn ogen aan de duisternis gewend waren, zag hij dat het

dak doorliep tot de vloer. Nergens was het betimmerd. De grauwe dakpannen hingen verzakt tegen de panlatten als een schubbige te ruime huid. In het midden van de zolder was van gebruikt hout een kleine hut getimmerd waarvan de deur met een hangslot afgesloten was. Eric wilde erheen lopen, maar toen hij zijn handen van de vloer haalde waren die grijs van het stof. Op het hout was een duidelijke afdruk achtergebleven.

Ik zou mezelf verraden als ik erheen liep, dacht hij. In de toekomst kan het misschien nodig zijn dat niemand vermoedt dat ik weet dat hier een zolder is. Er kan trouwens niemand geweest zijn om door de vloer naar me te loeren. Dan zou ik de voetsporen even duidelijk moeten zien als de afdrukken van mijn handen. Tenzij er ook nog een andere toegang is. Hij pijnigde zijn ogen af maar kon niets ontdekken dat daar op leek.

Hij draaide zich op de ladder om en keek naar beneden de bergruimte in. Op een lage tafel naast de deur stond een gipsen tors van een Griekse Venus. Tegen de muur erachter stond een grote spiegel waarvan de foelie op zoveel plaatsen was afgeschilferd dat het spiegelbeeld van de tors aan een afschuwelijke huidziekte leek te lijden.

Hij klom de ladder af en liep ernaartoe. Van de vloer raapte hij een doek op en sloeg daarmee het stof van de tors. Daarna drukte hij zich tegen het gips aan. De harde billen voelde hij tegen zijn onderlichaam, de schouders tegen zijn borst. Hij liet zijn kin op het ronde schijfje rusten waar de hals afgesneden was. Met zijn linkerhand streelde hij de puntige borsten. Zijn rechterhand liet hij langs haar buik omlaagzakken tot waar de venusheuvel tussen de plooiën van de dijen naar voren golfde.

Zijn hand balde hij tot een vuist en hij stak zijn wijsvinger als een erectie naar voren.

Mijn gezicht is bijna zo bleek als het gips, dacht hij, terwijl hij in de spiegel keek. Het lijkt of het op die tors vastzit, of het er een geheel mee is. Een hermafrodit die een erectie krijgt van het strelen van zijn eigen borsten.

Hij draaide de tors op het platte ronde voetstuk met de voorkant naar zich toe, sloeg zijn armen om haar heen, drukte haar stevig tegen zich aan en deed zijn ogen dicht.

Ik hoef niet langer alleen te zijn, dacht hij. Eindelijk heb ik een vrouw gevonden voor wie ik niet bang hoef te zijn dat ze die vlek op mijn kop ziet. Die me niet zal verlaten. Voordat we elkaar gezien hadden hebben ze al geprobeerd het te verpesten tussen ons. Maar ze trekt zich niets aan van de schaduw die over mijn smoel valt.

Zijn onderlichaam schokte wild tegen het gips, zijn nagels krasten over de billen. Hij vergat de barsten en gaten in de muren waardoor hij bespied zou kunnen worden. Hij vergat zelfs het litteken dat donkerder was geworden van opwinding.

Misschien gaat het met ons als met Apollo en Daphne, alleen omgekeerd, dacht Eric. Ik word van gips als ik haar aanraak. De verkalking is begonnen.

Hij liep naar het fonteintje en borstelde zijn handen onder de kraan, maar hij kon het gips onder zijn nagels niet weg krijgen.

Jongens die zich aftrekken bij een foto van Marika Röck zijn er minder erg aan toe dan ik, dacht hij. Mijn vader heeft het vroeger wel goed gezien als ik gehurkt zat bij mijn terrarium met kikkers en padden. Als je aan je ouders en je broers en zusters evenveel liefde gaf als aan die koudbloedige dieren, dan zou het nog niet zo slecht met je aflopen. Die beesten zit je maar aan te halen en ons doe je niets dan het leven zuur maken. Als jij ooit een vrouw krijgt mag ze wel Jobs geduld en Salomo's wijsheid hebben. Die Griekse Venus heeft in ieder geval Jobs geduld, dacht hij.

Hij boende zo heftig dat het borsteltje uit zijn hand schoot. Toen hij zich bukte om het op te rapen viel hem het sleutelgat op in de deur van het atelier van Van Grouw. Hij ging er gehurkt voor zitten en keek naar binnen. Op een schildersezel stond een groot schilderij van een gesoigneerde jongeman in een grijze demi-saison. In zijn rechterhand hield hij een paar gele handschoenen zelfbewust voor zijn borst. Zijn andere hand rustte op de kop van een grote barzoi. Het blauw van de lucht waar de jongeman voor stond was om hem heen geschilderd of er een donker silhouet zou achterblijven als hij weg zou lopen.

Dat is wel even wat anders, dacht Eric. Ik heb altijd het gevoel of ik in de omgeving oplos. Verwarring en onzekerheid. Maar hij is niet weg te cijferen. Zelfs als hij er niet is brandt zijn afwezigheid nog een gat in het azuur.

Hij probeerde of hij meer van het atelier te zien kon krijgen, maar het enige dat hij nog zag was een stilleven met een doorgesneden rodekool dat op de vloer stond. Een wit dooraderde smerig rode bol.

Toen hij overeind wilde komen, zag hij dat iets donkers hem geluidloos door het atelier naderde. Verschrikt draaide hij zijn hoofd om. Op een paar stappen van hem af stond Van Grouw in het officiersuniform van de wa. Zijn ogen stonden loerend onder de glimmende klep van zijn pet.

Eric voelde het zweet op zijn gezicht naar buiten komen, zijn lichaam begon te trillen. De gestalte voor hem verbrokkelde, leek uit elkaar te vallen. Hij moest zijn ogen dichtdoen van duizeligheid. Toen hij ze weer opende stond Van Grouw voor hem als een affiche voor het Oostfront. Zijn lichaam was ontspannen. Door een brede glimlach over zijn gezicht leek de wrevel naar de plooiën in zijn hals te zijn gegleden.

‘Daar is nu iedereen altijd nieuwsgierig naar, naar wat er zich achter die deur bevindt,’ zei hij zoetsappig.

Eric stond moeizaam op. Hij hoorde het leer van de laarzen kraken en de pijpen van de rijbroek tegen elkaar schuren toen Van Grouw naar de deur liep en die voor hem opende.

‘Ga maar naar binnen,’ zei hij met een breed handgebaar. ‘Ik heb voor niemand geheimen.’

Eric slikte een paar keer, maar hij kon niets zeggen. Versuft liep hij het atelier van Van Grouw in.

‘Een zoon van kameraad Kroos, onze Groepsleider,’ zei Van Grouw op het schilderij wijzend. ‘Jammer, een hele begaafde jongen. Drie maanden geleden gesneuveld aan het Oostfront. Tragisch zoiets. Maar ook groots, want hij heeft zijn plicht gedaan.’

Mij zal je ook mijn plicht laten doen, dacht Eric terwijl hij het zweet van zijn gezicht veegde. Achter prikkeldraad, in een concentratiekamp. Als ik straks wegga staan er een paar mannen in burger in een portiek. Ze volgen me ongemerkt, tot ook mijn moeder op heterdaad betrapt is bij het hulp verlenen aan onderduikers. Ze zullen haar net zo lang ondervragen en martelen tot ze bekend dat mijn broer in het verzet zit.

Van Grouw liep naar een kast en haalde er een pakje sigaretten uit.

‘Neem een sigaret, het zijn Engelse.’

‘Ik rook niet,’ zei Eric.

‘Neem het hele pakje maar. Zelf rook ik ook niet. Ik heb ze voor bezoekers. Je vader zaltoch wel roken? Of misschien heb je wel een broer die rookt.’

Eric knikte terwijl hij werktuiglijk het pakje aannam en in zijn zak stopte. Maar ineens bedacht hij dat Van Grouw hem waarschijnlijk die sigaretten gegeven had om hem in dubbele staat van beschuldiging te stellen. Onderduiken en zwarte handel in sigaretten. Ik moet ze straks kwijt, dacht hij en bleef ze in zijn broekzak vasthouden.

‘Ik heb nog iets voor je,’ zei Van Grouw. ‘Want als je niet rookt zal je wel snoepen.’

Hij liep naar een andere kast waarvan de planken vol stonden met conservenblikken en stopflessen met rijst.

‘Houd je hiervan,’ vroeg hij en gaf Eric een platte langwerpige fles zuurtjes.

Met zijn linkerhand pakte Eric de fles aan.

‘Ben je links?’

Eric liet het pakje sigaretten los, haalde zijn hand uit zijn broekzak en schudde zijn hoofd.

‘Niet dat dat een bezwaar zou zijn, hoor. Leonardo da Vinci was zelfs links.’

Eric bekeek de fles met zuurtjes. Het was er precies zo een als hij als kind vaak van oom Leo voor zijn verjaardag kreeg. Er zaten matglimmende zilverkleurige kussentjes in waarover gekleurde streepjes liepen. Hij probeerde ze los te schudden om maar wat te doen.

‘Dat zal niet zomaar lukken, ze staan hier al jaren. Ik zou het thuis voorzichtig met een mes proberen. Of anders tik je de fles maar stuk.’

Hij houdt er in ieder geval rekening mee dat ik nog thuiskom, dacht Eric.

Ineens pakte Van Grouw hem bij zijn kin en draaide de linkerkant van zijn gezicht naar zich toe.

‘Dat is nou een echt Germaans profiel, of Romeins, maar dat is zo ongeveer hetzelfde, want de Romeinen zijn bij het vervaardigen van beeldhouwwerken van het Germaanse type uitgegaan dat toen erg in trek was. Je weet wel, ze hadden nogal wat succes in de arena’s en de lijfwachten van de keizers bestonden voornamelijk uit Germanen.’ Hij liet Erics kin los en vervolgde: ‘En ook de schedel, hoog, zonder zo’n primitief achterhoofd. Ja, als de Russen hier komen gaan we er allemaal aan, wij hoogschedeligen.’

Hij trok zijn schouders op alsof hij zich met de kraag van zijn uniformjas wilde beschermen tegen een denkbeeldig nekschot.

‘Alleen de mongooltjes laten ze leven,’ hoorde Eric zichzelf ineens zeggen.

Van Grouw keek hem even onderzoekend aan.

‘Ik kan heus wel tegen een grapje,’ zei hij wrang. ‘Maar dit is bittere ernst. Hier, bekijk dit maar eens.’

Hij haalde een boekje uit de borstzak van zijn uniformjas en bladerde erin. Eric herkende het. Een jaar geleden was het huis aan huis verspreid. Op het omslag stonden foto’s van Duitse soldaten die als bevrijders juichend door de bevolking van de Oekraïne binnen werden gehaald. Binnenin foto’s van de schanddaden van de bolsjewisten. Kuilen vol met verminkte lijken, tot op het bot uitgemergelde gevangenen. Zijn vader had gezegd dat het allemaal joden waren, en die kon het weten want hij was in de jodenbuurt in Amsterdam geboren en had er tot zijn dertigste gewoond.

Van Grouw gaf hem het boekje, opengeslagen op de foto’s met de gruwelijk gevulde kuilen.

‘Bekijk dit eens, dan rijzen de haren je te berge.’

‘Het lijken wel joden,’ zei Eric.

‘Joden,’ vroeg Van Grouw verwonderd en kwam naast hem staan. ‘Dat zijn echte Russische typen. Die zijn ook donker. Is het niet vreselijk dat zo iets in onze tijd mogelijk is. En als Duitsland geen stand zou houden werd heel Europa één zo’n grote kuil. Alleen door saamhorigheid kunnen we de

barbaren keren. Want dat is voor mij een van de belangrijkste facetten van het nationaal-socialisme, de eenwording van Europa. Dat moet met een sterke hand gebeuren, en die heeft Hitler. Langs parlementaire weg zou dat een proces worden waar minstens een halve eeuw mee gemoeid zou zijn. En dan is het te laat. Dan zijn we voorgoed door Amerika en Rusland overvleugeld.' Hij kneep zijn ogen dicht en vervolgde: 'Ik weet wel, er gebeuren op het ogenblik dingen waar ik persoonlijk niet achter sta, zoals het gedwongen tewerkstellen van mensen. Maar als er nooit met geweld was opgetreden stonden we nu nog om de heilige eiken de toekomst uit de ingewanden van offerdieren af te lezen.'

Hij opende zijn ogen en keek Eric onderzoekend aan.

Ik moet me kalm houden, dacht hij. Laat ik aan mijn ouders en mijn broer denken.

Hij knikte en probeerde zo nietszeggend mogelijk te kijken.

'Je hoeft het niet met me eens te zijn hoor,' zei Van Grouw. 'Maar ook jij zal eens onze zijde kiezen. Als eerst de oorlog maar gewonnen is.'

Hij zette zijn pet af en wierp die met een sierlijke boog op een tafeltje. Op zijn voorhoofd, vlak beneden de grens van zijn haarinplanting, bleef een rode moet achter alsof ze geprobeerd hadden hem met een bot mes te scalperen.

'Wat heb jij in godsnaam uitgevoerd,' vroeg hij ineens terwijl hij naar Erics kleren keek die onder de witte veggen zaten.

'Ik heb de tors uit het berghok gehaald,' zei Eric in verwarring. 'Ik wilde hem voor een stilleven gebruiken. Maar ik heb hem weer weggezet, omdat ik dacht dat het beter was u er eerst toestemming voor te vragen.'

'Je bent toch niet de zolder opgegaan,' vroeg Van Grouw.

Eric keek hem even aan terwijl hij het witte stof van zijn kleren sloeg.

'Is daar een zolder,' vroeg hij.

'De vloer ervan is zo rot, het is levensgevaarlijk om daar op te gaan rondlopen. Zodra de oorlog voorbij is moet die vernieuwd worden. Dat weet je dus. Een gewaarschuwd man geldt voor twee.' Voor Eric liep hij het leerlingenatelier in en zei: 'Nu gaan we eens flink aan het werk.'

Toen Eric langs het raam liep zag hij beneden in het materiaaldepot van het Groene Kruis de oude man weer voor het raam staan. Van Grouw kwam naast hem staan. De blik van de oude man ging omhoog alsof hij voelde dat er naar hem gekeken werd. Toen hij ze zag staan maakte zijn mond een beweging alsof hij iets snauwde. Toen liep hij met een hoge rug tussen de invalidenwagens door weg.

'Dat heerschap schijnt ons niet erg te mogen,' zei Van Grouw. 'Moet ik je soms helpen bij het opstellen van een stilleven,' vroeg hij terwijl hij voor het raam vandaan liep.

'Mag ik het eerst zelf proberen?'